

ЈЕДНА ЗБИРКА ПРОПОВЕДИ ИЗ КРАЈА XVIII ВЕКА.

— Проповеди Стеван Урошевића —

У библиотеци патријаршије у Карловцима сачуване су у рукопису проповеди Стевана Урошевића, проте шидског. Ово је она иста личност чију нам кратку биографију саопштава г. Д. Руварац у „Гласнику Срп. Патријаршије“ за 1923 год. (стр. 338). Та биографија је уједно и све што о овом преповеднику за сада знамо: да је рођен у Шиду око 1759 г., био учитељ у Илоку, Осеку и Шиду, зађаконио се 1785 г., наскоро постао администратор парохије у Беркасову, затим парох цркве Ваведењске у Карловцима (1789 г.) и катихета у гимназији (1791), и најзад прота у Шиду (1793 г.), где је остао до своје смрти. Умро је 10 апр. 1805 г.

Г. Проти Руварцу дугујемо и за ове биографске податке а и за то да смо могли имати у рукама саме проповеди.

I.

У овој библиотеци имамо на броју 92 проповеди Стевана Урошевића, не рачунајући дупликате појединих проповеди и фрагменте. Све су проповеди марљиво израђене и читко и лепо исписане на четвртини писаног табака, оделито свака проповед за себе. Нису, дакле, повезане, али су скупљене и чувају се заједно. Ако бисмо их делили по садржају, имали бисмо три групе: празничних проповеди 55, недељних 22 и 15 пригодних проповеди и на специјалне теме. Распоређене пак према данима имамо: 1) од празничних проповеди, 1 проповед на Нову Годину, 2 на Богојављење, 2 на Благовести, 1 на Вел. Петак, 3 на Ускрс, 3 на Спасовдан, 2 на Духове, 1 на Ивањдан, 5 на Петровдан, 1 на Св. Илију, 2 на Преображење, 1 на Усековање, 1 на Малу Госпојину, 5 на Успење, 1 на Св. Димитрија, 3 на Арх. Михаила, 6 на Ваведење, 6 на Божић и 9 на Св. Николу; 2)

од недељних — 4 у прву недељу поста, по 2 у недељу пред Божић, другу недељу поста и на Цвети, по једну — у недеље девету, деветнасту, двадесету, двадесет прву, двадесет другу, двадесет трећу, двадесет пету, тридесет прву, у недељу праотаца, месопусну и у трећу и четврту недељу поста; 3) најзад, из треће групе су проповеди: о слози, о љубави, о страшном суду, за све господње празнике, о ближњем, о исповести, о причешћу (2), о покајању, приликом своје инсталације, на опелу јеромонаха Григорија Јовановића, игумана манастира Привине Главе (1 септ. 1803), при освећењу темеља црквеног, поука новобрачнима, при освећењу цркве и при одласку са парохије карловачке.

Поред имена писца, на крају сваке проповеди, изузев проповеди при освећењу темеља и у I недељу поста, има и напомена где је и када поједина проповед говорена. Тако тачно знамо место и време проповедања. Према тим забелешкама, највише је проповеди говорено у Карловцима (од 1789 до 1793), већим делом у цркви Ваведњској а ређе у Саборној и у цркви св. Ап. Петра и Павла, а затим у Шиду (од 1793 до 1805 г.). Остале проповеди су држане у местима шидског протопрезвитеријата: Беркасову, Вуковару, Привиној Глави, Азошевцу Бингули и Илоку. Поједине проповеди говоре се више пута, у разним местима [нпр. проповед од 8 нов. 1794 у Шиду, Беркасову и Привиној Глави; или проповед у недељу пред Божић — у Шиду и Вуковару; у прву недељу поста — у Карловцима (1790), Шиду (1796), Илоку (1798), Шиду (1800), Вуковару (1805)]. Но за нас је много важније то, да се у једном месту проповеда више пута, скоро редовно, тако да се једна проповед доводи у везу са претходном и на њу се позива [увод у проповед у I (1805) и III (1787) недељу поста]. Такво проповедање, у форми циклуса, говори нам да ни за проповедника као ни за слушаоце проповед ипак није нека новина на коју се није навикло. Види се да проповедничке прилике више нису такве да се унашање проповеди у цркву сматра „калвинизмом“¹⁾, као што је то било у времену доста блиском овом нашем проповеднику.

II

Проповеди Стевана Урошевића су већим делом преводи и прерада страних бољих примера ове врсте књижевности.

¹⁾ J. Скерлић, Књиж. у XVIII. в. стр. 80.

Преводи се, у главном, са руског, изузев ваљда једне проповеди за коју се поуздано може рећи да је превод са немачког (на текст из Јев. по Луки, 18,35); руски проповедници тога времена и иначе су главни узорни нашом проповеднику: Гедеон Криновски (1726—1763¹⁾), Георгије Кониски (1717—1795²⁾), Митрополит Московски Платон (1737—1812³⁾) и збирка проповеди издана од стране руског Синода⁴⁾. Мање се примећује зависност ових проповеди од „Обѣдъ Дѣховный“ (изд. 1768) и „Вечера Дѣшевнал“ (изд. 1683⁵⁾), и слабији је на њих утицај јужно-руске проповедничке школе у опште, мада је Урошевић био добро и са њом упознат. Све ове проповеди, поред једног доброг броја проповеди на немачком и латинском⁶⁾), имала је библиотека тадашње Митрополије, и још их чува са потписом Стратимировића, те су биле доступне.

Понекад, Урошевић сам ставља напомену о извору своје проповеди. Тако нпр., на крају проповеди у II нед, поста стоји: „прекедена љзъ Гѣнодалной“; исто то стоји и на проповеди на Усековање (1789). А на другим двома опет, у недељу XXVIII и у недељу праотаца, стоји: „преведено изъ Гедеоновыхъ нѣчто же и придано“. Али више је преведених проповеди без напомене о томе. Ако, примера ради, извршимо једно поређење са Пла-

¹⁾ Један од најзнаменитијих проповедника из средине XVIII века Сматрају га подражаваоцем И. Мињатија. Важан је као један од првих који проповедају чистим народним језиком. Урошевић се је користио издањем његових проповеди из 1780 г. (Москва).

²⁾ Познат прво као пасторолог, по својој књизи „Сѣ дѣлжностѣхъ прѣскѣтерѣвѣхъ приХѣдскихѣхъ“, преведеној код нас и штампаној 1798 и 1810, а затим као проповедник новог правца: простијег и јасног стила са садржином морално-практичном. 1761 је већ било прво издање његових проповеди.

³⁾ Највише познат код нас и најрадије подражаван. Сачувано је око 700 његових проповеди које су му стално одржавале реноме једног од најплоднијих руских проповедника. Урошевић је се користио издањем Московским од 1780.

⁴⁾ Издана у Москви 1780 и преведена Јованом Рајићем; штампан је српски превод у Бечу 1793 (види о томе преводу „Гласник Срп. Патр.“ 1922. стр. 261, 277). Сама збирка садржи проповеди за целу годину, за све недеље и веће празнике; а проповеди су, као што се у уводу каже: „Сѣ всѣакимъ тѣдѣнемъ собраны љзъ свѣтѣхъ Отецѣхъ љ дѣчшихъ дрѣвнихъ и новѣйшихъ сочинителѣхъ“ (стр. 3.)

⁵⁾ Писац обеју књига је Симеон Полоцки (1629—1680)

⁶⁾ J. Ewald, J. A. Cramer, Volks-Predigten, J. Marezoli, G. Zollikofers, Massillon и др.

тоном (издање од 1780), видећемо да је Урошевићева проповед на Ваведење (1799) узета из IV књ. Платонове, стр. 160—167, на Спасовдан (1793) — из IV књ, стр. 41—48, на Духове (1803) — из V књ. стр. 1—9, и тако даље: на Благовести, епископска посланица на текст „Благодат Господа Нашега И. Х.“ и др.

Но сем ових, од речи до речи преведених проповеди, показује се утицај поменутих узора, у мањој мери, у појединим мислима и форми изражавања, чак и у оригиналним проповедима, као што су: проповед у II недељу поста (1791), на Благовести (1803), једна проповед на св. Николу без датума, на Успење (1797), на погребу Григорија Јовановића (1803), на Видовдан, приликом опроштаја са паством у Карловцима и др. У овии оригиналним проповедима Урошевића примећује се, донекле, још и познавање свето-отачке проповедничке литературе: Св. Ј. Златоуста (у третирању моралних питања), или Св. Григорија Богослова (у поређењима и другим особинама његовог реторског стила), које он понекад и цитира (проповед на св. Николу (1802), на Видовдан и др.). А нама је и ово разумљиво, када знамо да су дела ових светитеља, заједно са делима Св. Василија Великог и Св. Ј. Дамаскина, била, у словенском преводу, готово једина проповедничка литература за нашег свештеника до XVIII в., због чега су се често могла наћи по манастирским библиотекама:

III

Све ове проповеди су кратке, на три стране ситно исписане четвртине писаног табака, са изузетком само неколико преведених проповеди које су дуже. Троделни план је готово обичан: увод, разрада и примена. При том многе проповеди почињу библијским текстом. Овде је интересантно то, да се не показује до краја тенденција, која је тако приметна у руском проповедништву тога доба, а на име да текст буде тема проповеди, а не само обичан епиграф. Исто се то може рећи и односно оног омилитичког захтева, према коме тема која произилази из текста има да одговара околностима проповеди, дану и месту када се и где говори. И у једном и у другом случају ми имамо двојаку употребу текста, — недоследност која је дошла од двојаког правца: једног, ранијег, кијевског који је био одомаћен са овим недостатком, и другог новијег, нарочито пропагираног Георгијем Кониским.¹⁾

¹⁾ Борисовъ: Критико — библиографическій обзоръ словъ и рѣчей Георгія Конисскаго. (Хрѣст. Чт. 1873 № 7. стр. 421),

1. У уводу се често не само наглашава тема, већ се и јасно формулише, а покаткад износе и сви делови њени, цео план. Тако, у проповеди у II недељу поста (1791), после текста „Чадо, ѿпшцаются тебѣ грѣси твои“ у уводу се каже: „Кад сѣ довели љбогъ разслабленногъ ѿ много лѣтъ болѣзньющегъ ѿ коме говори данашнѣ Евангеліе, пред Исуса; тада рекао мѣ Исусъ: Чадо ѿпшцаются тебѣ грѣси твои; востани ѿ возми ѡдръ твою ѿ ѿди въ домъ твою. Штѣе наипре рекао Исусъ поменствомъ разслабленномъ, ѿпшцаются грѣси твои, пакъ по томъ, востани ѿ ходи, то значи, да правый ѣзрокъ болѣсти разслабленногъ, было е грѣхъ. Ѣ колико ѿ ѿседанѣ време междѣ нами двакковыи разслабленный ѿмаде! Зато желећи ја ѣсердно ѿзъ ѡсобите мое дѣжности, извѣстити се свима ѿ дваккове болѣсти грѣхове, намеравамъ с ѡбой беседа въ кратцѣ ѿписати 10 теготѣ грѣхове болѣсти, 20 ласости ѿцѣленія. Ѣ ѡвими двема стварима хоће садашна беседа быти, кою ѡко разсмно послѣшате С. Б., быће вамъ за ползѣ дѣшевнѣ и тѣлеснѣ“. У уводу проповеди на празник Св. Николе говори: „При данашнѣмъ празднованю великаго С. Х. Н. ѿ патрона љбогъ Божанственогъ храма, дѣжностъ бы можа была по общемъ обичаю ѡсталіи проповѣдника, ѡ светомъ ѿ Богогодногъ животѣ данасъ празднѣмага скетителя похвалное слово саставити; но сматраюћи съ єдне стране да бы свѣнше било ѿшчиславати нѣгове похвале . . . съ дрѣге пакъ стране послѣдѣюћи разсмногъ земледѣлца, кой бѣда само сѣмена на земли сѣе, кадъ наиболѣ време за сѣланѣ ѣвиди, ѣмислѣо самъ данасъ ѿ дрѣгой матеріи говорити, толнко потрѣкней ѿ полезной што без нѣк нѣ намъ могѣше спасеніе добити, ѡ то бѣсть ѿ скетѣ тайнственной ѿповѣди. Видимъ да е сада томе време, време скетѣго поста, време за ѡчищеніе грѣхѣвъ нашихъ ѿ ѿспосовнѣ ѿ ѿнапринчїе“. . . Иначе се празничне проповеди обично у почетку базиру на сам дан: „Православна Мати Црква ѣредила е данашный данъ праздновати ради ѡне ѣспомене“. . . (Ваведење, 1799), или: „Данашнымъ даномъ ѿполнило се ѣвно ѡно пророчество Давидово (Ваведење, 1801), или почињу историјским моментом (Благовест, 1798, Петровдан, 1789), или пак узимају у почетку за предмет сам велики скуп слушалаца (Успење, 1793). Таквим уводом успева проповедник доста, јер уноси један интиман тон, приближи се слушаоцима.

2. Средњи је део овде карактеристичан по томе што се укратко, са мало речи, жели да изнесе и опише цео предмет.

Понекад се и успева у томе, кад се на пример, у проповеди на Ускрс, искоришћују сви моменти и околности Христовог васкресења да би се дала практична морална примена, или у проповеди на Божић, када се, кратко али доста успело, излаже догмат о искупљењу. Но обичније је, дабоме, да се овде нађу непотпуности или да се обради само једна страна предмета и то површно. Ипак, мора се признати да и у најгорем случају проповед има мисли, које, помогнуте меким тоном и побожношћу проповедника, нису без дејства. Узмимо као пример проповед на Благовести (1803), проповед која је такође оригинална Урошевићева и која спада у ред средњих. Ова проповед почиње текстом „Радѣша благодѣтнаѣ Господѣ са тобою“ (Л.1.28), и после кратког увода, који би имао да нагласи да се условљава чистотом фактична срећа св. Богородице коју наговештава овај поздрав, прелази се на припремање за примање причешћа. „Мы, мы, А. С. истога сына Божіеѣ ѣ себе прїмамо, кога е ѣ прѣблагословенна дѣва Марїа прїмила, кад га ѣзнамо ѣ тайны с. причащенїа. Но да би га достойно ѣ себе прїмили, треба да бѣдемо чисти, какогодѣ ѣ дѣши, тако ѣ ѣ телѣ. ѣ чему се дакле састои чистота дѣшевна ѣ тѣлесна? Хоѣемо ѣ садашнїој бесѣди кратко говорити. Послашайте.

Напре да почнемо ѣ чистоти дѣшевної: Чистота дѣшевна ѣ днومه човекѣ прѣкыва, кои не само задржава себе ѣ зли дѣла, но ѣ ѣ зли помышленїа. ѣ старомѣ законѣ рекао е Богѣ, нарочно ѣ 10. своїој заповѣди: не пожелај жены ближнаго твоєго, ѣ проч. а ѣ новомѣ законѣ такођерѣ прѣблагїи Спасителѣ рекао е... Ѣкѣда јсно видимо да сва помышленїа наша мораю чиста ѣ неосквернѣна быти, то естѣ, тако се ѣмамо ѣ рѣжни ѣ невалали мысли чѣвати, какогодѣ ѣ ѣ зли ѣ невалали дѣла. Ёрво благїи Богѣ ѣ творецѣ нашѣ небесный закѣтека ѣ насѣ да бы мы, не само споля то естѣ ѣ тѣлѣ, него ѣ ѣнѣстра, то естѣ ѣ дѣши чисти ѣ непорочны были.

Тakoђерѣ чистота дѣшевна састои се, ѣ чистой непорочної совѣсти, то естѣ, кадѣ совѣсть наша ни ѣ чѣмѣ не плашисѣ; кад еѣ страсти ѣ нама поморене, ѣ разумѣ нашѣга не побеждаваю. Овѣ чистотѣ дѣшевнѣ просїеѣ П. Давидѣ ѣ Бога говорѣи: Сердце чисто созижди во мнѣ Боже, ѣ дѣхѣ правѣ бѣновѣи во ѣтробѣ моеї (Псалом 50 ст. 12). Нитко не може на свету болѣга блага имати ѣ чистѣ ѣ непорочнѣ совѣсти. Чиста совѣсть ѣ човекѣ естѣ najveће

веселѣ, највећа радостъ, и највећа срећа на ђвом скетѣ. И то с
зове чистота дѣшевна.

Чистота пакъ тѣлесна есте воздржаванѣ ѿ свію зан дѣла.
Штосе годъ чини противѣ Божіе заповѣды, ђное зло. За ђдржати
чистотѣ тѣлеснѣ, дѣжнисмо ѿ свакога зла ўкланатисе по П. Да
видѣ, кои насъ ђвако ўчи: 'Уклонисе ѿ зла.

Преклагословена дѣва Маріа, коѣ е данасъ зачала ў пре
чистой ўтробы своей преблагога Спасителя мїра, ђдержалае ў
скомѣ животу и дѣшевнѣ и тѣлеснѣ чистотѣ, затое и сподобиласе
Богородничномъ быти. У нѣ нїе било нинайманѣ скверне нити
порока,..... Чистота нѣзина несравнена былае, како што и С.
Церковъ ђ ней пое: Честнѣйшю херѣвимъ, и славнѣйшю безъ срав
ненїа серафимъ.

Овој преблагословенной Богоматери, ђко неможешъ ў свемѣ
то каремъ по могѣстевѣ твоомѣ подражавай и ты Х! еѣди чистѣ
ў дѣши, то еѣтъ, не пожелај ништа тѣѣ, не мысли никомѣ ни
найманѣ зла: еѣди чистѣ и ў тѣла, то еѣтъ задржи себе ѿ свега
ђного штосе противно Божіемѣ законѣ; држи се праве добродѣтели
коѣе ђнованїе или фѣндаментъ свега нашегъ благополѣчїа; и тако
ћешъ молитвами и ходатайствомъ преблагословенне дѣве Маріе не
само временнаѣ ној вѣчнаѣ добра полѣчити аминъ."

3. Штета је што је тај трећи део у овим проповедима,
примена на слушаоце, више општег карактера. Тај део, по старим
омилитичким правилима имао би да се односи на саме слушаоце у
великој мери, тако да се по њему може судити и о
обичајима и морално-религиозном стању њиховом. Међутим
овде једва да се штогод може закључити о свему томе. Ваљда
зато што више преводи и подражава, проповедник и не улази
слободно у свој круг, не прилагођава се потпуно потребама
његовим. И кад се нађе практична примена, она је више општа
или површна (проп. на Св. Ап. Петра и Павла, 1793).

IV

Ако бисмо улазили дубље у карактеристику проповеди
Стевана Урошевића, ми бисмо видели како су оне у погледу
садржине и форме као и језика, условљене временом у коме
су се појавиле. То је време значајно за руску црквену проповед
која је, као што смо видели, била и овде тако важна чињеница.

Још у почетку XVIII в. руска црквена проповед ступа у
нову фазу свог историјског развитака. Западњачки, управо пољско

— схоластички правац, сузбија се све више, напуштају се реторске форме и садржина постаје све више то што је главно: проповедници се брину о поучности проповеди за слушаоце, а ве о лепоти израза. По мисли Георгија Кониског, израженој у поменутој књизи „о Дужностима парох. свештеника“, проповед треба да је проста, јасна, убедљива и кратка, нарочито ако се саопштава слушаоцима мало упућеним у црквено учење¹⁾. Ову мисао развијају и његови савременици, Гедеон Криновски и Митрополит Платон. Говорећи о себи како се никада није привезивао за реторику већ је употребљивао онде где је она могла само да служи речи Божјој, Гедеон каже: „Ја жалим што многи ћуте само зато јер не умеју слаткоречиво да говоре, чиме се губи та корист коју би народ имао од њихове проповеди, макар она и не била баш тако вешто састављена“²⁾. Уметнички елеменат, дакле, постаје све мање развијен, драматизам и фигурално изражавање, готово се не примећују, нестаје и алегорије. Уместо тога долази стил простији, тежња ка анализирању, превласт разума над фантазијом. Садржина постаје главно, и проповедник сада има за циљ не да направи ефект, већ да поучи,

С друге стране, мења се, донекле, и садржина. Раније је проповедништво интересовала католичка и протестантска пропаганда, и садржином проповеди била су више апстрактна догматска питања. Сада се и то мења. Прилике у земљи, нарочито реформе Екатерине II,³⁾ изазивају други интерес, морално — практична питања долазе у први ред.

Ако се ту обазремо и на језик, који се ослобађа од славенизма, страних речи, латинске конструкције, у место чега се у проповедништву одомаћује народни језик, нарочито од времена Гедеона, — онда видимо, како у ово време проповедништво у Русији добија свој одређени правац, различит од претходног по форми, по садржини и по језику.

Овај и овакав правац преовлађује и у проповедима Стевана Урошевића, у преводним као и у оригиналном. То мање важи за језик и за садржину. Јер, у погледу језика и садржине осећа се извесна неодређеност. У понеким проповедима се јасно

¹⁾ изд. 1861, стр. 34.

²⁾ М. А Поторжинский. Русская Гомилетическая Христоматія (XVII—XIX в.) Кіевъ, 1899, стр. 171.

³⁾ Мысли Архіеп. А. Братановскаго о церковной проповѣди („Христ Чтеніе“, 1899, стр. 349).

види нов правац: садржина је морално-практична (проповед на Благовести, 1803, на цвети, у недељу XXI. 1789, на Ваведење, 1798, поука новобрачнима, 1789. и др.); језик се такође приближује потпуно народном језику, са словима ћ (за ђ и ѣ) и ј¹⁾ изузев библијских цитата и почетног текста који су увек на словенском језику. Али у многим опет проповедима остаје доста славенизма (на ускрс, 1792), или чак потпуно руско-словенски језик (опроштајна реч у Карловцима, 1793), а садржина, такође, остаје сродна ранијем правцу (Спасовдан, Божић).

Зато у погледу форме и стила за ове се проповеди може рећи да се више приближују поменутом правцу у руском проповедништву, управо следеју му. Само се изузетно нађе реторска обрада, декламаторски стил (на Духове, 1803), што овде у ствари више сведочи о разноликом утицају. Иначе, проповедник се не стара толико о обради израза и форме колико о томе да просто и јасно изложи мисао. Узмимо дефиницију тајне исповести у проповеди на Св. Никелу (без ознаке године). „Исповѣдь тайственна, кою е Христосъ Спаситель ѹредіо, бѣте таковое обвиненіе за собственне грѣхе предъ скѣщенникомъ или дѣховникомъ, кои властѣ има разрѣшити. Исповѣдь тайственна ніе ѹзвиненіе него бѣвиненіе; зашто онаѣ кои се кае дѣжанѣ е на исповѣди противъ себе скѣдочити ѹ себе бѣвинѣвати: исповѣдь е бѣвиненіе за грѣхе“. Та једноставност у излагању иде понекад, дотле, да изгледа као да се говори ѣацима у школи. У проповеди на Ваведење (1798) говори се: „Гда трека намъ знати Д. Х. какоый способъ или начинъ намъ ѹпотребити ради доброгъ воспитаніѣ дѣце? Первіѣ ѹ најболіѣй начинъ... Бѣте добрый примѣръ“. Овакво изражавање је у већини проповеди, било да се излаже о природном закону, датом човеку од Бога (проп. на св. Јована, 1798) или о „благоѣ части“ (Успење, 1797), или шта друго. Да наведемо један одељак из средине проповеди на св. Јована (1798). „Кады е вселагіѣй Богъ человекскіѣй родъ сотворіо, свакомъ е человекъ без различіѣ ѹ законъ дао, покое бы могао зло ѹ добра разлѣчити ѹ разпознати, ѹ познавши ѹ зла чѣвати се, а добро чинити: таѣ богоданныѣ нравный законъ не само ѹ Христіанина, него ѹ свакога человека макаръ ѹ Ізычника на срдцѣ ѹписанъ находи се, и сваки лако познае штое добро ѹ штое зло. То можемо видѣти не само ѹ човекѹ савршенѣ памети, него

1) Види цитиране примере.

и њ малој дечи којо јоштѣ сакршеногѣ разума немаю... Таки сакрикау се њ своје злочинѣ таче, знајући да е већѣ оно зло, што намераваю њчинити; а напротивѣ, када најманѣ добро њчине, фале се њ показвю свакомѣ што сѣ њчинили, знајући да е то добро што сѣ њчинили. То е дакле законѣ вѣстевенный свакомѣ човекѣ во збѣце ѿ Бога данный“...

Што се тиче самог начина на који се обрађују ове проповеди, ми и ту не налазимо ничега новог чега не би било код поменутих руских проповедника. Пре свега, употребљује се често Стари Завет: њиме се објашњава предмет (на Нову Годину, 1799; на св. Николу), или примерима из Ст. Завета илуструје и доказује мисао (на Духове, 1802), или врше поређења (Ваведѣње, 1798). Ти примери су уопште чешћи и често добро употребљени: Јеврејски народ уопште, Ниневљани, Датан и Авирон, Мојсеј и Арон, Немија, пророци и др. Затим се употребљују примери из живота и историје (Видовдан, 1803, Благовести, 1791), из Јеванђеља (Нова Година, 1799), које се понекад и парафразира (Ваведѣње, 1798). Из Јеванђеља се често позајмљују и понеки реторички облици. Тако се позајмљују отуда и готове лепе слике поређења и аналогије (на св. Николу, 1804), као што се метафоре позајмљују из Ст. Завета. Ако напоменемо још да се у овим проповедима објашњење врши често питањима, или директним обраћањем (на Духове, 1802 и др.), — начин који, добро употребљен, није без ефекта, — ми ћемо имати, у главном, слику конструкције ових проповеди.

V.

Стеван урошевић је за своје време био цењен као проповедник. Он проповеда у неколико махова у присуству Митрополита Мојсеја Путника и Митрополита Стратимировића (нотирано на крају неколико проповеди); његове проповеди употребљују други свештеници (нотирано неколико случаја као што је: Оцѣ Василию Бончѣ 5. пропов. додо. (на проп. од 29-XII 1792); могу се о њему наћи најлепши одзиви као што је одзив Петра Руњанина који за њега каже да је „у учителству велико искуство имао“¹⁾). Но проповеди Стевана Урошевића нису без значаја и сада, за историју нашег проповедништва. Оне нам преносе, као што поменусмо, један утицај, и то добар утицај: и са стране

¹⁾ Н. Радојчић, Аутобиографија Петра Руњанина, С. Карловци, 1914. стр. 27—28.

језика као и са стране форме и садржине. Оне су ту значајне као преводи. Но оне су и један озбиљан покушај на развијању нашег оригиналног проповедништва у правцу који је супротан дотадањем, више схоластичком, наслеђеном из кијевске школе и одомаћеном код нас. И ако оне у томе не иду до краја, не може се рећи да не успевају. Јер оне, овакве какве су, могле би без зазора да буду и данас употребљене.

Но, уз то, проповеди Стевана Урошевића говоре нам много и самим својим бројем. Ми из тога видимо како проповедништво, као једна страна пастирске делатности, дотле потпуно запуштена, добија свој значај и развија се на крају XVIII века више него што нам то говоре они, до сада малобројни, познати примери нашег проповедништва из тога доба. Нама после овога, постаје јасно оно наређење, које читамо у правилима Митрополита Ненадовића, да се проповедање неизоставно врши на на богослужењу¹⁾, или она напомена Руђанина, савременика Урошевићевог, да је он проповедао „сваког празника и скоро сваке недеље“²⁾.

О томе, да се проповедништву придаје велики значај у ово доба говори нами сам Урошевић (проповед приликом освећења цркве). Ту он подвлачи да се, између осталог, ради слушања проповеди нарочито и врши подизање цркве. А такво схватање значаја проповедништва он најбоље доказује тиме, што у тешким приликама, какве су само могле бити у његово доба, са мало књига и мало живих проповедничких примера, и за релативно кратко време, — он оставља једну збирку проповеди са овако лепим бројем.

Ове проповеди Стевана Урошевића, дакле, имају данас своју одређену вредност и говоре нам много и својом садржином и својим бројем: говоре и данашњем историку и данашњем проповеднику.

Д Р ДАМАСКИН ГРДАНИЧКИ.

¹⁾ Види 20. правило Митр. П. Ненадовића (рукопис у библи. Патр.бр. 107, а штампана су у „Срп. Сиону“ 1903 стр. 273, 299, 328, „Јавору“ 1887, стр. 279, 295, 311, 327, 343).

²⁾ цит. аутобиографија, стр. 42.